

ผมมีของขวัญราคา 3,000 บาท มาให้ครับท่าน **คู่มือติดสินบนฉบับราชการ:**  
**ทำอย่างไรให้ถูกกฎหมายในงบ 3,000 บาท**  
**“I Have a 3,000 Baht Gift for You” The Official Guide to**  
**Legal Bribery<sup>1</sup>**

จिरายุส วิริยะไกรศรีกุล  
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Jirayus Wiriyakraisrikul  
Faculty of Law, Chiang Mai University

E-mail: jirayus.wiriya@gmail.com

Received: July 18, 2025; Revised: October 30, 2025; Accepted: November 11, 2025

### บทคัดย่อ

ณ ดินแดนที่สินน้ำใจ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไมตรีจิต ประเทศไทยนั้นมีภูมิทัศน์ของวัฒนธรรมว่า สินน้ำใจเป็นประหนึ่งสายน้ำหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ การให้ “ของขวัญ” เป็นดั่งสัญลักษณ์แห่งความเคารพและการสร้างความสัมพันธ์อันดีงาม ทว่าการให้ของขวัญได้แปรเปลี่ยนเป็นกลไกที่ซับซ้อนและเคลือบแฝงด้วยเจตนาทุจริต โดยทำหน้าที่หล่อเลี้ยงระบบอุปถัมภ์ ซึ่งกัดกร่อนหลักธรรมาภิบาลและความโปร่งใสของภาครัฐอย่างเงียบเชียบ แต่ส่งผลกระทบรุนแรงและวงกว้าง ท่ามกลางความพยายามที่จะขีดเส้นแบ่งทางจริยธรรมผ่านกฎหมายที่จำกัดมูลค่าของขวัญไว้ที่ไม่เกิน 3,000 บาท ซึ่งในทางปฏิบัติกลับดูเหมือนว่ากฎหมายนั้นไม่ได้ทำหน้าที่ในการป้องปราม แต่กลายเป็น “คู่มือ” ที่สร้างความชอบธรรมให้แก่การทุจริตในรูปแบบใหม่

---

<sup>1</sup> บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท เรื่อง “การทุจริตติดสินบนในรูปแบบของขวัญราคาไม่เกิน 3,000 บาท” หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ด้วยปรารถนาจะยับยั้งแก้ไขการทุจริตติดสินบนในรูปแบบการให้ของขวัญในสังคมไทย งานวิจัยฉบับนี้จึงถือกำเนิดขึ้นจากการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อสภาวะการณ์อันน่าฉงนสนเท่ห์นี้ โดย วิจัยความล้มเหลวเชิงโครงสร้างของสถาปัตยกรรมทางกฎหมาย และแสวงหาคำตอบว่าเราจะสามารถทลายระบบนิเวศของ “สินบนที่ถูกกฎหมาย” และสถาปนาวัฒนธรรมแห่งความโปร่งใสให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้อย่างไร งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการแบบผสมผสาน เพื่อสร้างบทพิสูจน์ที่รอบด้าน ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารเชิงทฤษฎี การศึกษาเชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายกับ 5 ประเทศชั้นนำ ผลการวิจัยได้เปิดเผยถึงความจริงอันน่ากระอักกระอ่วนว่าเกิดภาวะที่บรรทัดฐานทางกฎหมายสวนทางกับมโนธรรมของสังคมอย่างรุนแรง

บทสรุปเชิงวิพากษ์ของงานวิจัยนี้จึงยืนยันอย่างหนักแน่นว่า ความไร้ประสิทธิภาพของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่เป็นผลมาจาก “ความล้มเหลวเชิงกระบวนทัศน์” (Paradigm Failure) ที่พยายามใช้มาตรการเชิงปริมาณ (มูลค่า) มาจัดการกับปัญหาเชิงคุณภาพ (เจตนาและวัฒนธรรม)

**คำสำคัญ:** การทุจริต, ของขวัญ, สินบน, นโยบายงดรับของขวัญ

### Abstract

In the cultural landscape of Thailand, where token of appreciation is an integral part of amicable relations, gift-giving has transformed into a complex and veiled mechanism of corruption. This practice, serving as a symbol of respect and relationship-building, now fuels a patronage system that silently but severely erodes good governance and public trust. Amidst attempts to draw an ethical line with a law capping the value of gifts at 3,000 Baht, in practice, this regulation appears not as a deterrent but as a “manual” that legitimizes a new form of corruption.

Aspiring to curb bribery in the form of gift-giving in Thai society, this research was born from a critical inquiry into this perplexing situation, aiming to diagnose the structural failure of the legal architecture and seek answers on how to dismantle the ecosystem of “legalized bribery” and truly establish a culture of transparency. This study is a qualitative research employing a mixed-method approach, comprising theoretical documentary analysis, in-depth interviews with targeted subjects, and a

comparative legal analysis with five leading countries. The findings reveal a stark reality: a severe normative dissonance exists between the law and societal conscience.

The critical conclusion of this research, therefore, firmly asserts that the ineffectiveness of the current law is a result of a “Paradigm Failure,” which attempts to manage a qualitative problem (intent and culture) with a quantitative measure (value).

**Keyword:** Corruption, Gift, Bribery, No Gift Policy

## 1. บทนำ: เมื่อ “สินน้ำใจ” กลายเป็นกลไกของรัฐอุปถัมภ์

การทุจริตติดสินบนในสังคมไทยเป็นปัญหาที่เรื้อรังและปรากฏในหลากหลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่ซับซ้อนและแนบเนียนที่สุดรูปแบบหนึ่งคือการให้ของขวัญแก่เจ้าหน้าที่รัฐ การกระทำที่ถูกอ้างปรากฏภายใต้วาทกรรม “สินน้ำใจ” หรือ “ธรรมเนียมปฏิบัติ” นี้ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการหล่อเลี้ยงระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ซึ่งของขวัญนี้เองก็จะเป็นในรูปแบบเงิน ของมีค่าของใช้ หรืออาหารราคาแพง บัตรกำนัล การจัดหาความบันเทิง รวมถึงการบริการอีกด้วย โดยมีเจตนามุ่งหมายที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังในการให้ของขวัญ มักไม่ใช่การแสดงไมตรีจิตอันบริสุทธิ์ แต่เพื่อสร้างความสัมพันธ์พิเศษและคาดหวังผลประโยชน์ตอบแทน ผู้เขียนใคร่เรียกสิ่งนี้ว่าเจตนาแลกเปลี่ยน ซึ่งการกระทำเหล่านี้กระทบถึงความโปร่งใสและบ่อนทำลายหลักธรรมาภิบาลอย่างชัดเจน สภาวะการณ์ที่น่ากังวลนี้ไม่เพียงแต่เป็นความรู้สึกเชิงอัตวิสัย แต่ยังได้รับการยืนยันจากตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมในระดับสากล จากดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index - CPI) ที่ประเทศไทยได้คะแนนเพียง 34 จาก 100 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของโลกและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างมีนัยสำคัญอย่างต่อเนื่อง และอยู่ในอันดับที่ 107 จาก 180 ประเทศทั่วโลก<sup>2</sup> สอดคล้องกับสถิติเรื่องร้องเรียนของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่ชี้ให้เห็นว่าการทุจริตยังคงเป็นปัญหาที่รุนแรง<sup>3</sup> การที่คะแนน CPI ของไทยยังไม่

<sup>2</sup> Transparency International, “Corruption Perceptions Index 2024,” transparency international the global coalition against corruption, accessed March 11, 2025, <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.

<sup>3</sup> สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.), *สถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*, (นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2568).

สามารถยับยั้งขึ้นไปอยู่ในระดับที่ดี เป็นสัญญาณบ่งชี้ว่ามาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ดำเนินการมายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และยังคงมีช่องว่างหรือจุดอ่อนที่เอื้อให้การทุจริตยังคงดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้ หมายรวมถึงมาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวกับการให้ของขวัญด้วย

แม้จะมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาผ่านพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการให้หรือการรับของขวัญของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2565 ที่กำหนดกรอบมูลค่าของขวัญไว้ที่ไม่เกิน 3,000 บาท แต่มาตรการดังกล่าวกลับก่อให้เกิดคำถามสำคัญว่า กฎหมายนั้นสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่การทุจริตในรูปแบบใหม่

ด้วยเหตุนี้ บทความงานวิจัยนี้จึงตั้งอยู่บนสมมติฐานหลักที่ว่า กฎหมายที่จำกัดมูลค่าของขวัญไว้ที่ 3,000 บาทนั้น ประสบกับความล้มเหลวเชิงกระบวนการ นั่นคือ ไม่สอดคล้องกับพลวัตทางสังคมที่แท้จริง และที่สำคัญที่สุดคือ ได้เปิดช่องให้เกิดปรากฏการณ์ “สินบนที่ถูกกฎหมาย” (Legalized Bribery) ขึ้น อันเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่การทุจริตระดับย่อย ที่ยากต่อการตรวจสอบและควบคุม และอาจนำไปสู่การยอมรับพฤติกรรมการให้และรับของขวัญที่ไม่เหมาะสมจนกลายเป็นเรื่องปกติในที่สุด บ่อนทำลายความพยายามในการสร้าง “วัฒนธรรมการปฏิเสธของขวัญ” (No Gift Culture) อย่างสิ้นเชิง บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และพิสูจน์สมมติฐานดังกล่าวผ่านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์สภาพปัญหาเชิงประจักษ์ วิจัยความบกพร่องเชิงโครงสร้างของกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติสากล และนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงปฏิรูปในท้ายที่สุด เพื่อให้ได้คำตอบต่อคำถามการวิจัยที่ว่า มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตตีสินบนที่แฝงมาในรูปแบบของขวัญ และสอดคล้องกับความเป็นจริงในทางปฏิบัติได้หรือไม่ อย่างไร

## 2. สวัสดิ์ครับท่าน นีสินบน...เฮ้ย! ของขวัญราคา 3,000 บาท

การให้ “ของขวัญ” เป็นดั่งพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพและไม่ตรีจิตอันดีงามในสายตาของวัฒนธรรมไทย ในสภาวะปกติการกระทำนี้ดำรงอยู่บนฐานของความปรารถนาดีอัน

บริสุทธิ์ แต่เมื่อใดก็ตามที่ของขวัญ ก้าวข้ามธรรมเนียมประเพณีของอำนาจรัฐและเข้าไปในสมการของระบบราชการ เมื่อกาลเวลาผันผ่านพิธีกรรมอันงดงามนี้ได้ถูกแปรสภาพและนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการหลอเลี้ยม “ระบบอุปถัมภ์” กล่าวให้ชัดคือแท้จริงแล้วมันคือ “เจตนาเชิงแลกเปลี่ยน” (Transactional Intent) ที่ได้ส่งผลกระทบในทางไม่สู้ดีนักอย่างเป็นทางการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ สร้างความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันทางธุรกิจ และบ่อนทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบราชการ เจตนาเชิงแลกเปลี่ยนคือจุดเปลี่ยนที่เปลี่ยน “ของขวัญ” ให้กลายเป็น “การลงทุน” มันคือการกระทำที่ไม่ได้จบลงที่การให้ แต่มีความคาดหวังถึงผลตอบแทนในอนาคตซ่อนเร้นอยู่เสมอ

ในทางมานุษยวิทยาการเมือง การให้ของขวัญเป็นกลไกทางสังคมที่เก่าแก่และซับซ้อนกว่าการแลกเปลี่ยนวัตถุทั่วไป นักมานุษยวิทยาอย่าง มาร์แชล โมสส์ (Marcel Mauss) ได้เคยเสนอแนวคิดในงานเขียนชิ้นคลาสสิกเรื่อง *The Gift* ว่าแท้จริงแล้ว ไม่มีของขวัญใดที่ให้เปล่า (There is no such thing as a free gift) ทุกการให้ล้วนสร้างพันธะทางสังคมและ “ภาระผูกพันที่จะต้องตอบแทน” (l'obligation de rendre) แก่ผู้รับเสมอ ในสภาวะปกติภาระผูกพันนี้ทำหน้าที่สร้างความสามัคคีและสานต่อความสัมพันธ์ในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น<sup>4</sup> ทว่าอย่างไรก็ตาม กลไกอันน่าพิศมัยนี้เองที่สามารถถูกนำมาใช้ในทางที่ผิดได้ โดยเฉพาะเมื่อมันถูกนำเข้ามาใช้ในบริบทของอำนาจรัฐที่ไม่สมมาตร

ฉะนั้น เราอาจพิจารณาการให้ผลประโยชน์ในลักษณะของการเคลื่อนตัวจากปลายด้านหนึ่งไปสู่อีกด้านหนึ่งได้ ประหนึ่งการเดินทางบนทางลาดชันที่ลื่นไหล กล่าวให้ชัดในรายละเอียดคือจาก “ของขวัญบริสุทธิ์” (Pure Gift) ที่มีเจตนาเพื่อแสดงไมตรีจิตโดยแท้จริง ไปสู่ “ของขวัญทางสังคม” (Social Gift) ที่ให้เพื่อรักษาความสัมพันธ์ตามธรรมเนียม สู่ “ของขวัญเชิงกลยุทธ์” (Strategic Gift) ที่แฝงความคาดหวังผลประโยชน์ตอบแทนที่เฉพาะเจาะจงในอนาคต และสุดท้ายคือ “สินบน” (Bribe) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบ *Quid pro quo* อย่างชัดเจน ปัญหาในระบบราชการไทยดังที่งานวิจัยนี้ค้นพบ คือการที่ของขวัญ ส่วนใหญ่มิได้หยุดอยู่แค่การเป็นของขวัญทางสังคม แต่ได้เคลื่อนตัวไปสู่การเป็นของขวัญเชิงกลยุทธ์ ที่ถูกอำพรางให้อยู่ในคราบของสินน้ำใจ วิธีวิจัยยืนยัน

---

<sup>4</sup> Marcel Mauss, *The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies*, trans. W. D. Halls (London: Routledge, 1990)

อย่างชัดเจนว่าเหตุผลอันดับหนึ่งของการให้ของขวัญคือ “การหวังผลประโยชน์ในอนาคต” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “เจตนาเชิงแลกเปลี่ยน” ที่มุ่งสร้างและหล่อเลี้ยงระบบอุปถัมภ์ เพื่อสร้างรายได้เปรียบในการเข้าถึงบริการของรัฐ และนี่คือการแปรสภาพจากของขวัญไปสู่สินบน อันเปรียบได้กับการเล่นแร่แปรธาตุทางภาษาและเจตนา ที่ซึ่งวัตถุยังคงเดิมแต่แก่นแท้ได้เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง

ต่อมาเพื่อรับมือกับปัญหาการเคลื่อนตัวนี้ รัฐไทยได้ออกมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญคือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ประกอบประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาของเจ้าพนักงานของรัฐ พ.ศ. 2563 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการให้หรือการรับของขวัญของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2565 ซึ่งมีสาระสำคัญร่วมกันคือการกำหนดกรอบมูลค่าของขวัญของเจ้าหน้าที่รัฐที่สามารถรับได้ไว้ที่ไม่เกิน 3,000 บาท อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่แลดูจะมีเจตนารมณ์ที่ดีนี้ก็กลับสร้างสภาวะย้อนแย้งในตัวเอง เพราะการพยายามสร้างสมดุลระหว่างวัฒนธรรมกับการป้องกันการทุจริต อาจเป็นการเปิดช่องให้เกิดการตีความที่เอื้อต่อการรับผลประโยชน์ และกลายเป็นความชอบธรรมให้แก่การทุจริตระดับย่อย (Petty Corruption) เสียเอง

แล้วทำไมต้องราคา 3,000 บาท? การที่เพดานการรับของขวัญของเจ้าพนักงานรัฐยังคงอยู่ที่ 3,000 บาท แม้เวลาจะผ่านไปกว่า 20 ปีนับตั้งแต่การกำหนดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 จนถึงประกาศฉบับล่าสุดในปี พ.ศ. 2563 นั้น เป็นผลมาจากหลายปัจจัย ทั้งในมุมของเจตนารมณ์ทางกฎหมาย การตีความ และมุมมองด้านการป้องกันการทุจริตในสายตาของป.ป.ช.เป็นหลัก ไม่ใช่การพิจารณาจากมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปเพียงอย่างเดียว แม้จะไม่มีคำอธิบายอย่างเป็นทางการจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถึงเหตุผลที่ไม่ปรับเพิ่มวงเงิน แต่ในฐานะผู้วิจัย ซึ่งได้ศึกษาประกอบความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในแวดวงนี้ วิเคราะห์ได้ว่า การประเมินค่าครองชีพและสถานะทางเศรษฐกิจในยุค พ.ศ. 2543 ตัวเลข 3,000 บาท ในปีนั้น ถือว่าเป็นจำนวนเงินที่ไม่น้อย แต่ก็ไม่สูงจนเกินไปที่จะถูกมองว่าเป็นการติดสินบนอย่างชัดเจน เป็นมูลค่าที่ถูกประเมินว่าเหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมไทยในขณะนั้น และมูลค่า 3,000 บาท ถูกมองว่าเป็นจำนวนเงินที่ไม่สูงจนเกินไปจนอาจสร้างบุญคุณหรืออิทธิพลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐในอนาคต และ 20 ปีต่อมา การไม่ปรับเพิ่มวงเงินตามอัตราเงินเฟ้อเป็นนัยที่ชัดเจนว่า ป.ป.ช. ไม่ประสงค์ให้เกิดวัฒนธรรมการให้ของขวัญที่มีมูลค่าสูงขึ้นจากเดิมแก่เจ้าหน้าที่รัฐ และต้องการให้

ยังคงราคาเดิมไว้ เมื่อเวลาผ่านไป เงิน 3,000 บาท มีมูลค่าที่แท้จริงลดลงจากอัตราเงินเฟ้อ ในมุมมองของการป้องกันการทุจริต อาจถูกมองว่าเป็นข้อดี เพราะของขวัญที่มีมูลค่าเท่าเดิมจะมีอำนาจในการสร้างอิทธิพลหรือจูงใจเจ้าหน้าที่ได้น้อยลงกว่าในอดีต

จุดที่น่าสนใจและเป็นหัวใจของปัญหา คือบทบาทของกฎหมายที่กำหนดมูลค่าของขวัญ 3,000 บาท ได้เข้ามาสอดรับการเคลื่อนตัวของวิถีของขวัญอย่างมีนัยสำคัญและพอดีพอดี แทนที่กฎหมายจะช่วยขีดเส้นแบ่งระหว่างของขวัญทางสังคม ที่ยอมรับได้ กับของขวัญเชิงกลยุทธ์หรือสินบนที่เป็นอันตราย กฎหมายกลับสร้างมายาคติทางกฎหมายประกอบมโนคติของผู้ผู้ได้บังคับกฎหมายนี้ขึ้นมา ด้วยการสันนิษฐานว่าการให้ใด ๆ ที่มีมูลค่าต่ำกว่า 3,000 บาท ถือเป็นสิ่งที่กระทำได้ตาม “ปกติประเพณีนิยม” โดยละเลยการพิจารณาถึงเจตนา และบริบทของผู้ให้และผู้รับอย่างสิ้นเชิง การมุ่งเน้นที่รูปแบบ (มูลค่า) และเพิกเฉยต่อเนื้อหา (เจตนา) นี้เองที่ได้เปิดช่องให้ของขวัญเชิงกลยุทธ์ สามารถแฝงตัวและดำเนินต่อไปได้อย่างชอบธรรมภายใต้เงาอำบังของกฎหมาย ก่อให้เกิดภาวะ “สินบนที่ถูกกฎหมาย” (Legalized Bribery) ขึ้น ดังที่งานวิจัยนี้ได้ตั้งเป็นสมมติฐานหลักไว้ นี่คือจุดเริ่มต้นของความล้มเหลว ที่ซึ่งเครื่องมือทางกฎหมายที่ควรจะสร้างความชัดเจน กลับกลายเป็นปัจจัยที่สร้างความคลุมเครือและความอึ้นงตุงนังให้กับปัญหามากยิ่งขึ้น

อาจกล่าวโดยตราหน้ากฎหมายนี้ได้ว่า กฎหมายนี้ได้แปรเปลี่ยนจาก “เครื่องมือ” ป้องปรามไปสู่การเป็น “คู่มือ” ที่สร้างความชอบธรรมให้แก่การทุจริตในรูปแบบใหม่โดยไม่ได้ตั้งใจ แทนที่จะเป็น “ดาบ” ที่ใช้ฟันการทุจริต แต่กลับเป็น “เกราะ” ที่คุ้มครองการทุจริต เพราะได้สร้างพื้นที่ปลอดภัยให้การกระทำที่อาจมีนัยทุจริตแอบแฝง เป็นส่วนหนึ่งในวงจรของระบบนิเวศของการทุจริต และนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่งานวิจัยชิ้นนี้เรียกว่า “สินบนที่ถูกกฎหมาย” (Legalized Bribery)

### 3. ทฤษฎีว่าด้วยการทุจริต สินบน และของขวัญ

เพื่อที่จะวิเคราะห์ปรากฏการณ์การให้ของขวัญในฐานะสินบนที่ถูกกฎหมายได้อย่างลึกซึ้ง การทำความเข้าใจในกรอบมโนทัศน์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การให้ของขวัญในระบบราชการไทยไม่ได้ดำรงอยู่โดยปราศจากบริบท แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศการทุจริตที่ซับซ้อนซ่อนเงื่อน ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยเครื่องมือทางวิชาการ บทความในส่วนนี้เป็นการ

วางรากฐานทางความคิดโดยสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญ เพื่อใช้เป็นแนวขยายในการ สอดส่องวิเคราะห์สภาพปัญหาที่จะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

ในตำราเรียนรัฐศาสตร์ว่าด้วยระบอบธรรมาภิบาลสมัยใหม่นั้น หลักการปกครองรัฐที่ดี (Good Governance) ถูกเชิดชูขึ้นเป็นดั่งเป้าหมายสูงสุดของการบริหารกิจการบ้านเมือง ประกอบ ขึ้นจากเสาหลักอย่างหลักความโปร่งใส (Transparency) ที่เรียกร้องให้การกระทำของรัฐต้องเปิดเผย และตรวจสอบได้ และหลักการตรวจสอบถ่วงดุล (Check and Balance) ซึ่งเป็นกลไกที่ออกแบบมา เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ทว่าในโลกแห่งความเป็นจริงอันน่าตะลึงพรึงเพริดของระบบ ราชการไทย หลักการเหล่านี้กลับถูกรบวงวนให้สิ้นคลอนโดยพลังแห่ง การทุจริต ซึ่งไม่ได้มาใน รูปแบบโจ่งแจ้ง แต่กลับแทรกซึมเข้ามาอย่างเงียบเชียบผ่านพิธีกรรมที่สังคมคุ้นชินที่เรียกว่าการให้ ของขวัญ นี่คือจุดเริ่มต้นที่ซึ่งวาทกรรมสินน้ำใจ ได้กัดกร่อนรากฐานแห่งธรรมาภิบาลให้ผุพังลงจาก ภายใน

ก่อนจะเจาะลึกถึงตัวปัญหา จำเป็นต้องเข้าใจถึง หลักการพื้นฐานของการปกครองรัฐที่ดี (Good Governance) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดที่การทุจริตคอร์รัปชันเข้าบ่อนทำลายโดยตรง หลักการ เหล่านี้ประกอบด้วย หลักความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งหมายถึงการที่การดำเนินงานของรัฐต้อง เปิดเผย สามารถถูกตรวจสอบได้โดยสาธารณะ และประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างตรงไปตรง มา เพื่อสร้างความไว้วางใจและป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิด<sup>5</sup> หลักการตรวจสอบถ่วงดุล (Check and Balance) อันเป็นกลไกการแบ่งแยกและคานอำนาจระหว่างสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อมิ ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จและสามารถใช้อำนาจนั้นโดยมิชอบ เป็นกระบวนการทาง การเมืองที่มีความสำคัญในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยมสมัยใหม่<sup>6</sup> และหลักธรรมาภิ บาล ซึ่งเป็นกรอบการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีที่ครอบคลุมทั้งหลักนิติธรรม คุณธรรม ความคุ้มค่า และความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้<sup>7</sup> การให้ของขวัญที่มีนัยแฝงนั้นถือเป็นการกระทำที่บ่อนทำลาย หลักการทั้งสามประการนี้อย่างละมุนละม่อม เพราะมันจะเกิดขึ้นในที่ลับแบบแอบ ๆ ซึ่งลดทอน

---

<sup>5</sup> Joseph Stiglitz, "Transparency in government," in *The Right to Tell: The Role of Mass Media in Economic Development* (Washington, DC: World Bank, 2002), 27-44.

<sup>6</sup> ยุทธพร อิศรชัย, "การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ," สถาบันพระปกเกล้า, สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2567, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ>.

<sup>7</sup> บุซบง ชัยเจริญวัฒนะ, และ บุญมี ถี, "ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล," รายงานการวิจัย, สถาบันพระปกเกล้า, 2544.

ความเป็นกลางในการใช้อำนาจ และขัดต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่มุ่งเน้นประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง

เมื่อพิจารณาในมิติที่ใกล้ชิดกับปัญหามากขึ้น จะพบว่าปรากฏการณ์นี้เกี่ยวข้องกับ มโนทัศน์สำคัญหลายประการที่ร้อยเรียงกัน แกนกลางของปัญหาคือ การขัดกันแห่งผลประโยชน์ (Conflict of Interests) ซึ่งหมายถึงสถานะที่ผลประโยชน์ส่วนตนหรือความสัมพันธ์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่รัฐ เข้ามาขัดแย้งหรือมีแนวโน้มที่จะขัดแย้งกับการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างเป็นกลางและเที่ยงธรรม<sup>8</sup> การรับของขวัญจากผู้มีส่วนได้เสียคือการจงใจสร้างสถานะผลประโยชน์ทับซ้อนนี้ขึ้นมาโดยตรง และนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption) ซึ่งนิยามอย่างกว้างได้ว่าเป็น “การใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายมาในทางที่ผิดเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน” (the abuse of entrusted power for private gain)<sup>9</sup>

ในบริบทนี้ของขวัญ ได้สูญเสียสถานะแห่งความปรารถนาดีและแปรสภาพเป็นเครื่องมือในการสร้างอิทธิพลจนกลายเป็นสินบน ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่มอบให้เพื่อจูงใจให้เจ้าหน้าที่กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง อันเป็นการบิดเบือนการใช้อำนาจรัฐ การทำความเข้าใจความแตกต่างอันละเอียดอ่อนระหว่างของขวัญตามอัยาศัยไมตรี กับสินบนเพื่อจูงใจคือหัวใจสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหานี้

เพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์นำไปสู่การกระทำผิด งานวิจัยนี้ได้ใช้ทฤษฎีสำคัญเป็นเครื่องมือหลักคือ ทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต (Fraud Triangle Theory) ของโดนัลด์ อาร์ เครสซี่ อธิบายว่าการทุจริตจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีองค์ประกอบครบ 3 ด้าน คือ 1) แรงจูงใจหรือความกดดัน (Pressure/Incentive) เช่น ความต้องการความสะดวกสบายหรือความได้เปรียบทางธุรกิจ 2) โอกาสในการกระทำผิด (Opportunity) เช่น ช่องโหว่ของกฎหมาย ระเบียบที่คลุมเครือ หรือการขาดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ และ 3) ข้ออ้างหรือการหาเหตุผลให้กับการกระทำ (Rationalization) เช่น การอ้างว่าเป็นเพียงสินน้ำใจ หรือธรรมเนียมปฏิบัติ ที่ใคร ๆ ก็ทำกัน<sup>10</sup> ซึ่งกฎหมายกำหนดมูลค่า

<sup>8</sup> แคนซีย์ ไซริสเชซ, “การขัดกันแห่งผลประโยชน์,” ทอสมดุรัฐสภา, สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2567, <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/karkhadkanaehngphlpraoychn>.

<sup>9</sup> Transparency International, “What is Corruption?,” Transparency International, accessed May 10, 2025, <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>.

<sup>10</sup> อุษณา ภัทรมนตรี, *การตรวจสอบภายในสมัยใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์,

ของขวัญ 3,000 บาท ได้เข้ามาสร้างองค์ประกอบด้านโอกาสและข้ออ้างได้อย่างสมบูรณ์แบบ ขณะที ทฤษฎีหัวหน้า-ตัวแทน (Principal-Agent Theory) ช่วยอธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่บิดเบี้ยว โดยมองว่าประชาชนคือ หัวหน้า (Principal) ผู้มอบอำนาจให้ตัวแทน (Agent) คือเจ้าหน้าที่รัฐไป ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่การรับของขวัญจากผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์ (Client) ได้ทำให้ ตัวแทนบิดเบือนการใช้อำนาจเพื่อตอบสนองต่อ Client แทนที่จะเป็น Principal ซึ่งเป็นการทรยศ ต่อความไว้วางใจที่ได้รับมอบหมายมา<sup>11</sup> กรอบทฤษฎีเหล่านี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เรา สามารถถอดรหัสและทำความเข้าใจพฤติกรรมกรให้ของขวัญในระบบราชการได้อย่างลึกซึ้งและ เป็นระบบ

#### 4. เสี่ยงสะท้อนจากสังคม: โบอนุญาตให้ทุจริตราคา 3,000 บาท และสินบนในคราบ ของขวัญ

เมื่อทฤษฎีและตัวบทกฎหมายอันซับซ้อนถูกนำมาส่องสะท้อนกับความเป็นจริงที่ดำเนิน อยู่ในสังคม งานวิจัยนี้ได้ค้นพบภูมิทัศน์ที่เต็มไปด้วยความย้อนแย้งและความลึกลับอย่างน่าเศร้า มัน คือภาพของ “ภาวะที่ไม่ลงรอยกันเชิงบรรทัดฐาน” ที่ซึ่งกฎหมายได้เดินทางไปในทิศทางหนึ่ง แต่มีโน ธรรมและพฤติกรรมของสังคมกลับเดินไปในอีกทิศทางหนึ่งอย่างสิ้นเชิง ประหนึ่งหันหลังชนกัน ผล การศึกษาเชิงประจักษ์ได้เปิดเผยว่า ความรู้ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของขวัญ 3,000 บาทนั้น แพร่หลายในหมู่ผู้คน แต่ความรู้นั้นก็กลับไม่ได้นำมาซึ่งการยับยั้งชั่งใจ พฤติกรรมการให้และรับ ของขวัญในแวดวงราชการยังคงเป็นฉากที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในชีวิตประจำวัน แต่สิ่งที่น่าสนใจยิ่ง กว่าคือเสี่ยงสะท้อนจากคนส่วนใหญ่ในสังคมกลับมองว่าการกระทำดังกล่าว แม้จะอยู่ภายใต้เกราะ กำบังของตัวเลขที่กฎหมายอนุญาต ยังคงเข้าข่ายเป็นการทุจริตอยู่ดี นี่คือหลักฐานที่ชี้ว่ามโนธรรม ของสังคมได้ก้าวข้ามการพิจารณาปัญหาที่ “มูลค่า” อันเป็นเปลือกนอก ไปสู่การตัดสินที่ “เจตนา” อันเป็นแก่นแท้ไปแล้ว เพราะไม่มีใครให้อะไรกันฟรี ๆ ในขณะที่กฎหมายยังคงติดอยู่ในกับดักของ ตัวเลข

---

2552), 9-12.

<sup>11</sup> สังคิต พิริยะรังสรรค์, *ทฤษฎีคอร์รัปชัน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549), 69– 71.

เบื้องหลังพิธีกรรมการมอบของขวัญที่ดูเหมือนจะเปี่ยมด้วยไมตรีจิตนั้น งานวิจัยนี้ได้แกะทะเลาะเปลือกออกให้เห็นถึงแก่นที่แท้จริง นั่นคือ “เจตนาเชิงแลกเปลี่ยน” (Transactional Intent) ที่ซับซ้อนพฤติกรรมนี้อย่างเป็นระบบ ผลการศึกษา<sup>12</sup> พบว่าเหตุผลอันดับหนึ่งที่ผลักดันพฤติกรรมนี้คือ “การหวังผลประโยชน์ในอนาคต” นี้ไม่ใช่การให้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตร แต่คือการลงทุนในระบบอุปถัมภ์ เพื่อซื้อความสะดวกสบาย เพื่อสร้างอิทธิพล และเพื่อรับประกันว่าจะได้รับการปฏิบัติที่เหนือกว่าผู้อื่นในอนาคต ของขวัญในบริบทนี้จึงได้แปรสภาพจากสัญลักษณ์แห่งน้ำใจ ไปเป็นสินค้าน้ำใจที่ใช้แลกเปลี่ยนในเศรษฐกิจนอกระบบ เพื่ออำนาจและความสัมพันธ์ ผลการศึกษาได้ปฏิเสธวาทกรรม “สินน้ำใจ” ที่ถูกใช้เป็นฉากหน้า และยืนยันว่าการกระทำส่วนใหญ่ นั่นคือธุรกรรมที่ถูกคำนวณมาเป็นอย่างดีแล้ว

ที่น่าสนใจยิ่งไปกว่านั้นคือ การศึกษาในฟากฝั่งเจ้าหน้าที่รัฐเอง ซึ่งเป็นประหนึ่งเสียงยืนยันว่ากลไกของ “สินบนในคราบของขวัญ” นี้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด การศึกษาพบว่าของกำนัลที่ได้รับจากผู้มีส่วนได้เสียนั้นส่งผลกระทบต่อความเป็นกลางในการตัดสินใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่แทนที่จะปฏิเสธซึ่งเป็นพฤติกรรมในอุดมคติ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงกลับเป็นการหาหนทางที่จะ “รับไว้อย่างถูกระเบียบ” ผ่านกลไกที่งานวิจัยนี้เรียกว่า “การฟอกจริยธรรม” (Ethics Washing) การปฏิบัติตามขั้นตอนทางระเบียบวินัย เช่น การแจ้งผู้บังคับบัญชา ได้กลายเป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การรับผลประโยชน์นั้น โดยไม่ได้นำไปสู่การตรวจสอบที่แท้จริง นี่คือการก่อกำเนิดของวัฒนธรรมที่น่ากังวล ที่ซึ่งการยอมรับผลประโยชน์กลายเป็นเรื่องปกติที่ตรวจหาได้ที่สามารถหากระทำได้ทางกฎระเบียบมาคุ้มครองการกระทำนั้นได้

สิ่งที่น่าสนใจและน่าหดหู่ใจที่สุดในภูมิทัศน์นี้ คือการที่กฎหมายของของขวัญราคา 3,000 บาท ได้แปรสภาพตัวเองจากมาตรการป้องปรามไปสู่การเป็นเสมือน “ใบอนุญาตให้ทุจริต” ที่รัฐเป็นผู้ออกให้แก่สังคมโดยไม่รู้ตัว ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ได้เปิดเผยถึงรอยแยกทางมโนธรรมอันกว้างใหญ่ระหว่างสิ่งที่กฎหมายอนุญาต และสิ่งที่สามัญสำนึกของสังคมยอมรับ ในขณะที่ตัวบทกฎหมายได้ขีดเส้นแบ่งที่มูลค่า แต่เข็มทิศทางศีลธรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมกลับชี้ไปที่เจตนาอย่างเปิดเผยอย่างเห็นได้ชัด เสียงสะท้อนที่ตั้งก้องจากการศึกษาคือ แม้ของขวัญจะมีราคาต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดมันก็

<sup>12</sup> ศึกษาด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มบุคคลตัวอย่างจำนวน 25 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ยังคงเป็นการทุจริตอยู่ดี ภาวะเช่นนี้ได้ก่อก่อความศรัทธาที่ดีลึกล้ำของกฎหมายลงอย่างช้า ๆ มันได้สอนให้สังคมเรียนรู้ที่จะแยก “ความถูกต้องตามกฎหมาย” ออกจาก “ความถูกต้องทางจริยธรรม” และได้สร้างวัฒนธรรมที่อันตราย ที่ซึ่งผู้คนไม่ได้มุ่งหมายที่จะเป็นคนดี แต่พยายามที่จะเป็นคนที่ไม่ผิดกฎหมายเท่านั้น “ใบอนุญาตราคา 3,000 บาท” จึงไม่ได้เป็นเพียงช่องโหว่ แต่คือตราประทับที่สร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำที่สังคมรู้ว่าไม่เจตนาไม่บริสุทธิ์ เป็นการลดทอนมาตรฐานทางจริยธรรมของประเทศให้ลงมาเท่ากับป้ายราคาที่ใครก็สามารถจ่ายได้

ในอีกด้านหนึ่ง สำหรับฝั่งเจ้าหน้าที่รัฐผู้เป็นเสมือนผู้ถือใบอนุญาตฉบับนี้ กฎหมายกำหนดมูลค่าของขั้ว 3,000 บาท ได้ทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันทางวินัย ที่ซับซ้อนและเปี่ยมด้วยประสิทธิภาพอย่างยิ่ง งานวิจัยนี้ได้ค้นพบสภาวะความขัดแย้งภายในจิตใจของเจ้าหน้าที่รัฐจำนวนมาก ที่ตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่าของขั้วจากผู้มีส่วนได้เสียนั้นส่งผลต่อความเป็นกลางของตน และเข้าใจว่าการกระทำนั้นเข้าข่ายการทุจริต แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงเลือกที่จะรับของขั้วเหล่านั้นไว้ ใบอนุญาตฉบับนี้จึงเป็นทางออกที่บิดเบี้ยวซึ่งช่วยแก้ไขสภาวะความกระอักกระอ่วนทางศีลธรรมนี้ กฎหมายมอบข้ออ้างที่ทรงพลังให้พวกเขาสามารถยอมรับผลประโยชน์นั้นได้โดยไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองได้ก้าวข้ามเส้นของกฎระเบียบ เป็นการใช้อำนาจกฎหมายเพื่อหาเหตุผลเข้าข้างการกระทำที่ตนเองก็รู้ว่าไม่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้น ยังเป็นเครื่องมือที่ผู้ให้และผู้รับต่างเข้าใจตรงกัน ดังที่ปรากฏว่าภาคเอกชนบางส่วนยังคง “จำเป็นต้องให้” เหมือนเดิม แต่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการซื้อของขั้วให้มีราคาไม่เกินเกณฑ์และเก็บใบเสร็จไว้เป็นหลักฐาน นี่คือภาพที่สมบูรณ์แบบที่สุดของ “ใบอนุญาต” ที่ถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติ คือกลไกที่หล่อเลี้ยงวงจรการทุจริตให้ดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่นภายใต้หน้ากากของความถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ระบบอุปถัมภ์ยังคงเติบโตต่อไปได้อย่างมั่นคง

และท้ายที่สุด แม้ในบางครั้งกระบวนการยุติธรรมจะสามารถนำผู้กระทำผิดในระดับสูงมาลงโทษได้ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกา คดีหมายเลขแดงที่ อม.19/2566<sup>13</sup> แต่นั่นเป็นเพียงกรณีศึกษาที่เปรียบเสมือน “ยอดของภูเขาน้ำแข็ง” ที่ไหลพันน้ำขึ้นมาให้เห็นเป็นครั้งคราวเท่านั้น ความขาดแคลนบรรทัดฐานคำพิพากษาในคดีลักษณะนี้ คือบทพิสูจน์ที่ชัดเจนที่สุดว่ากฎหมาย

---

<sup>13</sup> ศาลฎีกาพิพากษาว่า นายจรรยาพงศ์ เรืองสุวรรณ (อดีต ร.ม.ว.มหาดไทย) มีความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 122 กรณีรับตัวเครื่องบิน 2 ครั้งจากบริษัทเอกชน (มูลค่า 39,300 และ 20,780 บาท) ซึ่งเป็นประโยชน์อื่นใดที่มีใญ่ญาติและมีมูลค่าเกิน 3,000 บาท ลงโทษปรับ 2 กระทง รวม 120,000 บาท

กำหนดมูลค่าของขวัญ 3,000 บาท ได้ทำหน้าที่เป็นตัวกรองชั้นดีที่ช่วยให้การทุจริตระดับย่อยจำนวนมากไม่ต้องเผชิญหน้ากับการตรวจสอบทางตุลาการ และที่สำคัญคือการลงโทษเป็นรายกรณีดังกล่าวไม่ได้ส่งผลให้เกิดการป้องปรามในภาพใหญ่ได้อย่างแท้จริง ดังปรากฏจากผลการศึกษาซึ่งจัดทำขึ้น 2 ปีให้หลังคำพิพากษานี้ ยังคงค้นพบสภาพปัญหาเดิมอย่างครบถ้วน ระบบนิเวศการทุจริตยังคงไม่ถูกรบกวน ภูมิทัศน์ที่งานวิจัยนี้ค้นพบจึงเป็นภาพของระบบนิเวศการทุจริตที่สามารถดำรงอยู่และเติบโตได้ในที่แจ้ง ภายใต้ร่มเงาของกฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อป้องกันการทุจริต แต่กลับกลายเป็นผู้มอบใบอนุญาตสนับสนุนให้การทุจริตนั้นดำเนินต่อไปอย่างไม่รู้จัก

## 5. กฎหมายสองบุคลิก สถาปัตยกรรมทางกฎหมายที่ล้มเหลว

ความรู้ประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมการให้ของขวัญแก่เจ้าหน้าที่รัฐในสังคมไทย ดังที่ปรากฏในผลการศึกษาเชิงประจักษ์นั้น มิใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความล้มเหลวในการออกแบบเชิงโครงสร้าง ที่หยั่งรากลึกอยู่ในสถาปัตยกรรมทางกฎหมายของไทยเอง เมื่อทำการพิจารณาโครงสร้างนี้ จะพบว่ากฎหมายไม่ได้เป็นเอกภาพ แต่มีลักษณะเป็น “สภาวะสองบุคลิก” ที่ทำงานขัดแย้งกันเองอย่างสิ้นเชิง ในด้านหนึ่ง เรามีเกราะป้องกันที่ดูเหมือนแข็งแกร่งในรูปของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งใช้ปรัชญาที่มุ่งเอาผิดที่แก่นแท้ของปัญหา นั่นคือ “เจตนาทุจริต” (Corrupt Intent) โดยไม่สนใจว่ามูลค่าของสินบนจะมากหรือน้อยเพียงใด ทว่าในอีกด้านหนึ่ง เรากลับมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีที่เจาะจงสร้างประตูบานเล็ก ๆ ที่เรียกว่า “ช้อยกเว้นตามธรรมจรรยา” และติดป้ายราคาไว้ที่ 3,000 บาท เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพิจารณาความผิดจากเจตนาไปสู่มูลค่า การดำรงอยู่ของกฎหมายสองระบบที่ใช้มุมมองแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงนี้ ได้ก่อให้เกิดความคลุมเครือเชิงกฎหมายที่น่ากังขาสืบสน

ยิ่งไปกว่านั้นกฎหมายยังสร้างความลักลั่นเชิงนโยบายที่ซึ่งเจตจำนงของฝ่ายบริหารที่ต้องการผลักดัน “No Gift Policy” อย่างจริงจัง กลับถูกบ่อนทำลายโดยช้อยกเว้นในกฎหมายที่องค์กรของรัฐบังคับใช้เองว่ารับได้ในราคา 3,000 บาท เมื่อนำสถาปัตยกรรมที่บิดเบี้ยวของไทยมาส่องกับกระแสดวงแห่งมาตรฐานสากล จะยิ่งเห็นรอยร้าวที่ชัดเจนขึ้นอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการต่อต้านการทุจริตอย่างสิงคโปร์และสหราชอาณาจักร ได้ก้าวข้ามกับดัก

ของมูลค่า และสถาปนากระบวนการที่มุ่งเน้นเจตนาเป็นหัวใจสำคัญ กฎหมายป้องกันการทุจริต (PCA) ของสิงคโปร์ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับราคาของสิ่งของ แต่นิยามคำว่า “ผลประโยชน์” (Gratification) ไว้อย่างกว้างขวางที่สุด และถึงกับสร้างข้อสันนิษฐานที่เคร่งครัดว่าผลประโยชน์ใด ๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐได้รับ ให้ถือว่าเป็นการรับโดยทุจริตไว้ก่อน<sup>14</sup> ซึ่ง Prevention of Corruption Act หรือ PCA ในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิดจะถูกแบ่งออกตามรูปแบบประเภทต่าง ๆ ที่สำคัญ จำนวน 3 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ Public Service Duties, Beholder Position และ Private Sector Duties<sup>15</sup> เช่นเดียวกับ Bribery Act 2010 ของสหราชอาณาจักร ที่มุ่งเอาผิดกับการกระทำที่จงใจให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่างมิชอบ<sup>16</sup> และในขณะเดียวกัน สหราชอาณาจักรยังได้ปฏิบัติแนวคิดความรับผิดชอบด้วยการสร้างความผิดฐานองค์กรธุรกิจที่ไม่สามารถป้องกันการให้สินบนได้<sup>17</sup> ขึ้นมา ซึ่งเป็นการผลักดันความรับผิดชอบไปยังผู้อุปทานของการทุจริต บีบให้ภาคเอกชนต้องสร้างระบบควบคุมภายในที่เข้มแข็งเพื่อลดความเสี่ยงทางกฎหมายของตนเอง อันเป็นการช่วยตัดวงจรการทุจริตจากผู้ให้ได้อย่างมีนัยสำคัญ

นอกเหนือจากการเปลี่ยนกระบวนการไปสู่เจตนาแล้ว บทเรียนจากต่างประเทศยังชี้ให้เห็นถึงกลไกการป้องกันเชิงรุกที่มีความละเอียดอ่อนและเข้าใจบริบททางสังคมที่ลึกซึ้งกว่า ประเทศไทยใช้เกณฑ์ 3,000 บาท แบบ “หนึ่งขนาดสำหรับทุกคน” ซึ่งหยابเกินไปและไม่สามารถจัดการกับความเสี่ยงที่แตกต่างกันในแต่ละสถานการณ์ได้ ในทางตรงกันข้ามกฎหมายคิมยงรันของเกาหลีใต้ ได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในความซับซ้อนนี้ผ่าน กฎ 3/5/10 ที่กำหนดเพดานมูลค่า

---

<sup>14</sup> Singapore Government, “Singapore Statutes Online,” Singapore Statutes Online, accessed October 20, 2024, <https://sso.agc.gov.sg/>

<sup>15</sup> Tan Boon Gin, *The law on corruption in Singapore: Cases and Materials*, (Singapore: Singapore Academy of Law Publishing, 2007), อ้างถึงใน ปกรณ์ สายเชื้อ, “ความผิดฐานรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด: ศึกษาการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2560)

<sup>16</sup> สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, “The UK’s Bribery Act 2010: มิติใหม่แห่งการต่อต้านคอร์รัปชัน,” สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2567, <https://www.opm.go.th/opportal/multimedia/eyu/UK.pdf>.

<sup>17</sup> Tom Stocker, “The UK Bribery Act 2010: Principles, Offences and Penalties,” Pinsent Masons, accessed May 19, 2025, <https://www.pinsentmasons.com/out-law/guides/the-uk-bribery-act-2010-principles-offences-and-penalties>.

แตกต่างกันสำหรับการเลี่ยงอาหาร ของขวัญ และเงินช่วยเหลือในงานสังคม<sup>18</sup> ขณะที่กฎหมายจริยธรรมข้าราชการแห่งชาติของญี่ปุ่นก้าวไปอีกขั้น โดยไม่ได้เน้นที่มูลค่าเพียงอย่างเดียว แต่ลงไปถึงการกำหนดพฤติกรรมต้องห้าม เช่น การห้ามข้าราชการเล่นกอล์ฟหรือเดินทางกับผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นการจัดการที่ความสัมพันธ์อันเป็นบ่อเกิดของผลประโยชน์ทับซ้อนโดยตรง<sup>19</sup>

ยิ่งไปกว่านั้น การปฏิรูปในระดับสากลยังได้นำเสนอนวัตกรรมทางกฎหมายที่ก้าวข้ามแนวคิดเดิม ๆ ไปอย่างสิ้นเชิง ประเทศแคนาดา ได้สถาปนากระบวนทัศน์แห่ง ความโปร่งใสอย่างถึงที่สุด ผ่านการจัดตั้ง “Public Registry” ที่เปิดให้ทุกคนสามารถเข้ามาตรวจสอบการรับของขวัญของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ระดับสูงได้ตลอดเวลาผ่านระบบออนไลน์ กลไกนี้ได้เปลี่ยนการตรวจสอบที่เคยเป็นเรื่องปิดลับภายในองค์กร ซึ่งนำไปสู่การพอกจริยธรรม ให้กลายเป็นการตรวจสอบโดยสายตาของสาธารณชนและสื่อมวลชน<sup>20</sup> อันเป็นมาตรการป้องปรามการทุจริตที่น่าสนใจยิ่ง

ดังนั้น เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้ว จึงอาจสรุปได้ว่าสถาปัตยกรรมทางกฎหมายของไทยนั้นล้มเหลว ไม่ใช่เพียงเพราะการบังคับใช้ที่อ่อนแอ แต่เป็นความล้มเหลวเชิงกระบวนทัศน์ ที่ยังคงยึดติดกับการควบคุมปัจจัยเชิงปริมาณ (มูลค่า) และละเอียดปัจจัยเชิงคุณภาพ (เจตนา) อย่างสิ้นเชิง ขณะที่โลกได้เคลื่อนไปข้างหน้าด้วยแนวคิดที่มุ่งเน้นการจัดการที่เจตนา การป้องกันเชิงรุก ความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้ และความรับผิดชอบร่วมของทุกภาคส่วน บทเรียนจากนานาชาติเหล่านี้ จึงไม่ใช่เพียงกรณีศึกษาที่น่าสนใจ แต่คือพิมพ์เขียวสำหรับประเทศไทยในการรื้อถอนโครงสร้างที่บิดเบี้ยว และสร้างสถาปัตยกรรมทางกฎหมายขึ้นมาใหม่ที่สามารภแก้ไขปัญหาการทุจริตได้อย่างยั่งยืน และแท้จริง

<sup>18</sup> สมใจ ทองกุล, *มิติใหม่กฎหมายต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในสาธารณรัฐเกาหลี*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559), 1.

<sup>19</sup> สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ และคณะ, “โครงการการพัฒนาความร่วมมือและยกระดับการป้องกันการทุจริตในประเทศไทย: ศึกษาประสบการณ์ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้,” (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ม.ป.ท.), สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2561), 96

<sup>20</sup> ริปไตร ธรรมาวงศ์ และ เตือนเด่น นิคมบริรักษ์, “บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม พ.ศ. ....(ฉบับเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2560),” สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2567, <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2018/01/conflict-of-interest-law-1.pdf>

ผลการศึกษาของงานวิจัยนี้ได้สะท้อนภาพที่สอดคล้องอย่างสมบูรณ์กับสมมติฐานและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยผลการศึกษาจากการวิเคราะห์สภาพปัญหา และโครงสร้างทางกฎหมาย ได้นำไปสู่บทพิสูจน์ที่ชัดเจนว่า มาตรการจำกัดมูลค่าของขวัญ 3,000 บาทนั้น ประสบความสำเร็จอย่างสิ้นเชิง ในการแก้ไขปัญหาคาการทุจริตติดสินบนอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น งานวิจัยนี้ ยังได้ยืนยันสมมติฐานหลักที่ว่า กฎหมายดังกล่าวไม่เพียงแต่ไร้ประสิทธิภาพ แต่ยังได้แปรสภาพเป็น ช่องว่างที่สร้างความชอบธรรมและก่อให้เกิดปรากฏการณ์ "สินบนที่ถูกกฎหมาย" (Legalized Bribery) ขึ้นมาแทนที่เจตนารมณ์ดั้งเดิม

## 6. บทสรุป: ทางรอดจากรัฐอุปถัมภ์

ปัจจัยลึกลับของบทความนี้ การเดินทางของงานวิจัยชิ้นนี้เริ่มต้นขึ้นจากความฉงนสนเท่ห์ ต่อปรากฏการณ์ที่ดูเหมือนจะย้อนแย้งในตัวเอง ที่ซึ่งกฎหมายซึ่งควรจะทำหน้าที่เป็นปราการ ต่อต้านการทุจริต กลับกลายเป็นเสมือนผู้สมรู้ร่วมคิดโดยไม่เจตนา ที่มอบใบอนุญาตให้ “สินบน” สามารถดำรงอยู่ได้ในคราบของ “ของขวัญ” ซึ่งองค์ความรู้ทั้งหมดที่สั่งสมและวิเคราะห์มาอย่างเป็นระบบ จากการพยายามทำความเข้าใจความบิดเบือนนี้ ผ่านการรับฟังเสียงสะท้อนจากสังคม การขึ้นสู่อุตรโครงสร้างทางกฎหมาย และสอดส่องประเทศข้างเคียงที่มีมาตรฐานสากล ได้นำไปสู่ข้อสรุปเชิงวิพากษ์ที่ชัดเจนและหนักแน่นเพียงประการเดียว คือ มาตรการทางกฎหมายที่ประเทศไทยใช้ ควบคุมการให้ของขวัญแก่เจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะการยึดเกณฑ์มูลค่า 3,000 บาท เป็นหมุดหมาย นั้นได้ประสบกับ “ความล้มเหลวเชิงกระบวนการ” อย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นเพียงความไร้ประสิทธิภาพในการบังคับใช้ แต่เป็นความล้มเหลวจากการออกแบบเชิงโครงสร้าง มันคือภาพลวงตาของทางแก้ ที่พยายามใช้มาตรการเชิงปริมาณอันแข็งกระด้างมาจัดการกับปัญหาเชิงคุณภาพที่ละเอียดอ่อนอย่างเจตนาและวัฒนธรรม กฎหมายที่ควรจะทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกัน บัดนี้กลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาเสียเอง และได้ให้คำตอบสุดท้ายต่อคำถามการวิจัยอย่างขมขื่นว่า กฎหมายดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหาคาการทุจริตได้อย่างยั่งยืน และไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในทางปฏิบัติ

บทพิสูจน์ที่ชัดเจนที่สุดของความล้มเหลวนี้ เกิดจากการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างโลก ในตัวบทกฎหมายกับโลกแห่งความเป็นจริงที่งานวิจัยได้ค้นพบ เสียงสะท้อนจากสังคมได้ชี้ให้เห็นถึง

รอยแยกทางมโนธรรม ที่ซึ่งสามัญสำนึกของผู้คนได้ก้าวข้ามการตัดสินความถูกผิดที่ป้ายราคาไปแล้ว และมองว่าการให้ของขวัญที่แฝงไว้ด้วย “เจตนาเชิงแลกเปลี่ยน” นั้นคือการทุจริตโดยเนื้อแท้ ขณะที่สถาปัตยกรรมทางกฎหมายของเรากลับสร้าง “กฎหมายสองบุคลิก” ที่ขัดแย้งในตัวเองขึ้นมา ด้านหนึ่งคือประมวลกฎหมายอาญาที่มุ่งเอาผิดที่ “เจตนา” อย่างเด็ดเดี่ยว แต่อีกด้านกลับเป็นกฎหมายเฉพาะที่เปิดช่องให้ “มูลค่า” เข้ามาเป็นเกราะกำบัง ความคลุมเครือนี้ได้หล่อเลี้ยงให้ปรสิทแห่งการทุจริตสามารถเติบโตได้ และถูกใช้เป็นเครื่องมือใน “การพอกจริยธรรม” ที่ซึ่งการรับผลประโยชน์สามารถถูกทำให้ดูเป็นเรื่องที่ถูกต้องตามระเบียบได้เสมอ

ผลผลิตสุดท้ายของสถาปัตยกรรมที่บิดเบี้ยวนี้ คือการก่อกำเนิดของปรากฏการณ์ “สินบนที่ถูกกฎหมาย” (Legalized Bribery) อย่างเป็นระบบ ได้สร้างระบบนิเวศที่ผู้ให้และผู้รับต่างเข้าใจตรงกันถึงกฎกติกาที่มองไม่เห็น คือสามารถใช้ “ใบอนุญาตราคา 3,000 บาท” เป็นเครื่องมือในการสร้างและต่อยอดความสัมพันธ์ใน “รัฐอุปถัมภ์” ได้อย่างราบรื่นและปลอดภัย วัฒนธรรมการปฏิเสธของขวัญที่ควรจะถูกสร้างเสริม กลับถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมการรับอย่างถูกระเบียบ นี่คือนิพจน์ของการศึกษาวิจัยที่พบว่า เครื่องมือที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา กลับกลายเป็นสิ่งที่ช่วยให้ปัญหานั้นดำรงอยู่ได้อย่างแนบเนียนและสะดวกยิ่งกว่าเดิม

ด้วยเหตุนี้ ความปรารถนาของผู้เขียนในฐานะผู้วิจัยจึงมิได้หยุดอยู่เพียงการชี้ให้เห็นซากปรักหักพังของสถาปัตยกรรมทางกฎหมายที่ล้มเหลวเท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังที่จะใช้ความเข้าใจจากความล้มเหลวนี้เป็นฐานในการก่อร่างสร้างพิมพ์เขียวแห่งความหวังขึ้นมาใหม่ การปฏิรูปที่แท้จริงจึงมีอาจเกิดขึ้นได้จากการปรับแก้ตัวเลขบนป้ายราคาอีกต่อไป แต่ต้องอาศัยความกล้าหาญที่จะยอมรับถึงความล้มเหลวเชิงกระบวนทัศน์และรีอองโครงสร้างที่บกพร่องนี้ลงทั้งหมด เพราะตราใบที่กฎหมายยังคงหลบตาข้างหนึ่งให้กับ “เจตนา” และลืมนตาอีกข้างเพียงเพื่อจ้องมอง “มูลค่า” ตราใบนั้นของขวัญก็ยังคงเป็นอาวุธที่ทรงพลังที่สุดในมือของผู้ที่ต้องการกัดกร่อนความยุติธรรม และประเทศนี้ก็ยังคงห่างไกลจากคำว่านิติรัฐที่แท้จริง

## References

- Mauss, Marcel. *The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies*.  
Translated by W. D. Halls. London: Routledge, 1990.
- Singapore Government. "Singapore Statutes Online." Singapore Statutes Online. accessed  
October 20, 2024, <https://sso.agc.gov.sg/>
- Stiglitz, Joseph. Transparency in government. In *The right to tell: The role of mass media  
in economic development*. Washington, DC: World Bank, 2002.
- Stocker, Tom. "The UK Bribery Act 2010: Principles, Offences and Penalties." Pinsent  
Masons. accessed May 19, 2025. [https://www.pinsentmasons.com /out-  
law/guides/the-uk-bribery-act-2010-principles-offences-and-penalties](https://www.pinsentmasons.com/out-law/guides/the-uk-bribery-act-2010-principles-offences-and-penalties).
- Transparency International. "Corruption Perceptions Index 2024." transparency  
international the global coalition against corruption. Accessed May 14, 2025.  
<https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.
- Transparency International. "What is Corruption?." Transparency International. accessed  
May 10, 2025, <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>.
- Tan Boon Gin. *The law on corruption in Singapore: Cases and Materials*. Singapore:  
Singapore Academy of Law Publishing, 2007. อ้างถึงใน ปกรณ์ สายเชื้อ. "ความผิดฐาน  
รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด: ศึกษาการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า  
ด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2."  
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. 2560.
- แดนชัย ไชวิเศษ. "การขัดกันแห่งผลประโยชน์." หอสมุดรัฐสภา. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2567.  
<https://library.parliament.go.th/th/radioscript/karkhadkanaehngphl praoychn>.

- ธิปไตย แสลงวงศ์, และ เตือนเด่น นิคมบริรักษ์. “บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม พ.ศ. ... (ฉบับเสนอสนา นิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2560).” สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2567. <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2018/01/conflict-of-interest-law-1.pdf>.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. และ บุญมี ลี. “ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล.” รายงานการวิจัย, สถาบันพระปกเกล้า. 2544.
- ยุทธพร อิศรชัย. “การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ.” สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2567. <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ>.
- สมใจ ทองกุล. *มิติใหม่กฎหมายต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในสาธารณรัฐเกาหลี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559.
- สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์, อนันต์ เพชรใหม่, นนท น้าประทานสุข, นวลจันทร์ แจ่มจิตร และ สว่าง มีแสง. “โครงการการพัฒนาความร่วมมือและยกระดับการป้องกันการทุจริตในประเทศไทย: ศึกษาประสบการณ์ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ม.ป.ท.), สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2561.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. *ทฤษฎีคอร์รัปชัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.). สถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2568.
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. “The UK’s Bribery Act 2010: มิติใหม่แห่งการต่อต้านคอร์รัปชัน.” สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2567. <https://www.opm.go.th/opmportal/multimedia/eyu/UK.pdf>.
- อุษณา ภัทรมนตรี. *การตรวจสอบภายในสมัยใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์, 2552.